

Anita Čerpinska

KAUJA PIE ŅEKAVAS 1812. GADA 10. (22.) AUGUSTĀ

1812. gada kara laikā Latvijas teritorijā norisinājās vairākas nozīmīgas kaujas starp šeit izvietotajām Krievijas impērijas karaspēka daļām un Napoleona Lielās armijas¹ 10. korpusu. No pirmā acu uzmetiena var šķist, ka kopējo kara gaitu šie notikumi neietekmēja vai ietekmēja tik maz, ka par tiem nemaz nav vērts runāt. 1812. gada kara historiogrāfijā galvenais uzsvars neapšaubāmi tiek likts uz Napoleona karagājienu līdz Maskavai un tam sekojušo traģisko atkāpšanos, noteiktu vietu parasti atvēlot arī norisēm abos Lielās armijas flangos, nenoliedzot to saistību ar kara iznākumu. Tomēr Krievijas impērijas karaspēka labā flanga darbība 1812. gadā nav pietiekami izvērtēta, īpaši tas attiecas uz Rīgu sargājošā korpusa darbību. Lielākā daļa baltvācu vēsturnieku, kuri skāruši 1812. gada notikumus Latvijas teritorijā, pievērsušies tieši Rīgā notiekošajam un tikai garāmejojot pieminējuši militārās operācijas Rīgas apkārtnē.² Savukārt Krievijas impērijas oficiālās vēstures historiogrāfijas pārstāvji, kuri pētījuši arī 1812. gadu, tikai nedaudz pieskārušies kaujām Rīgas apkārtnē.³ Viņu pētījumiem raksturīgas zināmas iezīmes:

1) autori lielākoties balstās tikai uz Krievijas arhīvos pieejamajiem materiāliem, izņemot Aleksandru Mihailovski-Daņiļevski (*Александр Михайловский-Данилевский*);

2) darbiem ir aprakstošs raksturs, analīze tajos aprobežojas ar tīri militāru secinājumu izdarīšanu, jo autori pārsvarā ir atstādināti virsnieki.

Atsevišķi darbi, kuri veltīti 1812. gada militārajiem notikumiem Baltijā,⁴ cieš no līdzīgiem trūkumiem. Īpaši tas sakāms par Krievijas ģenerālštāba kapteiņa V. Žamova (*Жамов*) grāmatu. Lai gan tas ir visskrupulozākais pašlaik pieejamais militāro norišu Baltijā attēlojums, grāmatas autors analizējis kauju gaitu no tīri militāra viedokļa un pārsvarā aprobežojies ar secinājumiem tikai viena korpusa

darbības ietvaros. Latvijas brīvvalsts un padomju gados 1812. gada pētniecība nebija aktuāla. Vēsturnieku darbi, kuros skarta šī tēma, aprobežojas ar notikumu virspusēju aprakstu. Jāatzīmē, ka šeit netiek analizēti tie pētījumi, kas neskāra 1812. gada militāros notikumus (tātad attiektos uz apskatāmo tēmu), bet bija veltīti, piemēram, kontinentālās blokādes ietekmei uz vietējo ekonomiku, Rīgas priekšpilsētu dedzināšanai vai latviešu zemnieku lomai karā. Pēc PSRS sabrukuma 1812. gada notikumiem pie Rīgas pievēršusies atsevišķi igauņu vēsturnieki. Tā Reins Helme (*Rein Helme*) vācis materiālus par šo tēmu Krievijas, Latvijas un Igaunijas arhīvos.⁵ Tieši viņš savos pētījumos pirmais uzsver pie Rīgas izvietotā korpusa nozīmi ceļa uz Pēterburgu aizsardzībā 1812. gada vasarā. Diemžēl tālākos R. Helmes pētījumus pārtraukusi viņa nāve 2003. gadā. Jaunus un 1812. gada izpētes vēsturē līdz šim nezināmus faktus, to skaitā arī par karadarbību Rīgas apkārtnē, savās publikācijās atklājis arī Tartu Universitātes docents Tenu Tannbergs (*Tõnu-Andrus Tannberg*).⁶ Viņa raksti veltīti militārām formācijām, kuras veidoja Baltijas guberņās 1812. gadā, t.i., brīvprātīgo korpusiem un zemessardzei. Līdz ar to T. Tannbergs pārsvarā nepieskaras karadarbībai Baltijā 1812. gada vasarā, bet gan – tikai sākot ar oktobri, kad viņa aprakstītās formācijas tika iesaistītas militārajās operācijās.

Pastāvot šādam izpētes stāvoklim, ir nepieciešams sīkāk apzināt Napoleona armijas un Krievijas karaspēka sadursmes Latvijas teritorijā, lai noskaidrotu to ietekmi uz kara gaitu. Tā kā publicēšanai jau nodots raksts par pirmo sadursmi starp abām karojošajām pusēm, respektīvi, kauju pie Iecavas 7. (19.) jūlijā,⁷ šeit tiks aplūkota cita nozīmīga sadursme – kauja pie Ķekavas 10. (22.) augustā. Šajā laikā Napoleons atradās pie Smoļenskas, kur no 20. līdz 22. jūlijam (1.–3. augusts) bija veiksmīgi apvienojušās Krievijas 1. un 2. armija, tādēļ Napoleons cerēja, ka krievi pārstās atkāpties un pieņems kauju. Tā arī notika, 4. (16.) augustā sākās kauja par Smoļensku, kurā Napoleons uzvarēja un ieņēma pilsētu. Abas krievu armijas bija cietušas ievērojamus zaudējumus, tomēr turpināja atkāpties Maskavas virzienā, spiežot Napoleonu sev sekot. Lielās armijas centram turpinot iedziļināties Krievijas teritorijā, abi tās flangi palika praktiski nekustīgi. Zinot to, ir būtiski aplūkot augusta sākuma notikumus arī Napoleona karaspēka 10. korpusa darbības zonā, tātad Latvijas teritorijā. Analizējot apstākļus, kādos atradās abas karojošās puses pirms kaujas, pašu kaujas norisi un tās sekas, izmantotas vairākas avotu grupas:

- 1) Krievijas impērijas karaspēka virsnieku oficiālā sarakste (dispozīcijas⁸, pavēles, ziņojumi), kuras oriģināli glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīva 1. fondā (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja);

- 2) Prūsijas ģenerālštāba 19. gs. beigās izdots pārskats par Lielās armijas 10. korpusa (atradās Latvijas teritorijā) prūšu daļu darbību 1812. gadā, kas balstīts uz prūšu virsnieku ziņojumiem, kuru oriģinālu liela daļa gājusi bojā 2. pasaules karā;⁹
- 3) Francijā publicētie Napoleona kara ar Krieviju materiāli, kuri ietver arī Napoleona un 10. korpusa vadības, kā arī korpusa virsnieku savstarpējo saraksti.¹⁰

Avotu klāsts uzskatāms par pietiekamu, lai rekonstruētu abu karojošo pušu vienību vispārējo stāvokli, izvietojumu, komandieru mērķus, to realizācijas gaitu un sasniegšanas pakāpi. Neapšaubāmi, atsevišķi jautājumi vēl ir neskaidri. Gan Latvijas, gan Krievijas un, ļoti iespējams, arī Francijas arhīvos iespējams atrast materiālus, kas varētu papildināt jau esošo informāciju.

NAPOLEONA ARMIJAS KREISAIS FLANGS LĪDZ 1812. GADA AUGUSTA SĀKUMAM

Pēc karadarbības uzsākšanas 1812. gada 12. (24.) jūnijā¹¹ Napoleons sava karaspēka lielāko daļu vadīja Viļņas virzienā, kuras apkārtnē atradās Krievijas 1. armija, atsevišķus korpusus atstājot segt savus flangus:

- 1) kreiso – maršalam Etjēnam Makdonaldam (*Étienne Jacques Joseph Alexandre MacDonald*) ar 10. korpusu¹²;
- 2) labo – ģenerālim Kārlim Filipam fon Švarcenbergam (*Karl Philipp Fürst zu Schwarzenberg*) ar Austrijas palīgkorpusu.

Maršala Makdonalda sākotnējais uzdevums bija ieņemt Kurzemes guberņu un, ja apstākļi ļautu, tālāk attīstīt uzbrukumu Rīgas virzienā un aplenkt pilsētu. Saskaņā ar šo mērķi 10. korpus (kara sākumā ap 32 000 karavīru) devās no Tilzītes (tagad Sovetska, Kaļiņingradas apgabals) uz Raseiņiem (tagad Lietuvā) un tālāk uz Panevėžu (tagad Lietuvā). Tur korpus 4. (16.) jūlijā sadalījās, lai vairākās kolonnās ieietu Kurzemes guberņas teritorijā. Lielākā tā daļa virzījās uz Bausku un 7. (19.) jūlijā pie Iecavas (vāciskais nosaukums *Eckau*) – pirmajā kaujā Latvijas teritorijā – sakāva tur esošās Krievijas karaspēka daļas, kuras atkāpās uz Rīgu. Turpmāko dienu laikā 10. korpusa kontrolē nonāca visa Kurzemes guberņas teritorija un tika bloķēti ceļi, kuri veda uz Rīgu.

Neskatoties uz šiem panākumiem, ap Rīgu izvietotā 10. korpusa prūšu komandieri nebija apmierināti. 27. divīzijas lielākā daļa atradās Jelgavas (vāc. *Mitau*) un Olaines (vāc. *Olai*) apkārtnē. Lai nodrošinātu savus flangus un kontrolētu ceļus, nelielas vienības tika nosūtītas uz Slokas (vāc. *Schlock*) un Doles salas apkārtni. Šādu izvietojumu prūši ieņēma, gaidot tālāku korpusa virzību pāri Daugavai un pilnīgu

Rīgas aplenkšanu, kuras iespējamība būtiski palielinājās pēc tam, kad 7. divīzijas karavīri 20. jūlijā (1. augustā) bija iegājuši Daugavpils (vāc. *Dünaburg*) cietoksnī. Kad to uzzināja 27. divīzijas komandieris Jūlijs Graverts (*Julius August Reinhold von Grawert*), viņš cerēja, ka Makdonalds dosies no Daugavpils pa Daugavas labo krastu Rīgas virzienā un tam sekos Rīgas ielenkšana.¹³ Ievērojamu pretinieka spēku tuvošanās Rīgai spiestu krievus atvilkt pie Doles salas izvietotās lielgaballaivas – un sala nonāktu prūšu kontrolē.¹⁴ Gravertam bija plāns no Doles salas pa Daugavu palaist speciālas laivas, piekrautas ar degošiem materiāliem, lai tās sabojātu Rīgu ar Pārdaugavu savienojošo tiltu. Komunikācijas pārraušana starp abiem Daugavas krastiem varētu piespiest krievus evakuēties no Kobronskanstis¹⁵ nocietinājumiem.

Uzbrukums Rīgai nesekoja, jo maršals Makdonalds šajā periodā neizrādīja aktivitāti. Iespējams, viņš vēlējās sagaidīt atkārtotu Napoleona pavēli ielenkt Rīgu, jo uzskatīja, ka Napoleona plāni laika gaitā var būt mainījušies un 10. korpusam tiks doti citi norādījumi.¹⁶ Varbūt viņš gribēja nogaidīt artilērijas parka ierašanos un papildspēku piešķiršanu. Šis bezdarbības dēļ prūšu flangi kļuva viegli ievainojami, jo gan Slokas, gan Ķekavas (vāc. *Dalenkirchen*) pozīciju bija viegli apiet. Situāciju nopietnāku padarīja krievu lielgaballaivas, kuras kursēja pa Lielupi un Daugavu, bet tieši pie Doles salas tās ērti varēja pietuvoties prūšiem un viņus apšaudīt.¹⁷ Komunikāciju starp atsevišķām prūšu daļām apgrūtināja arī purvainie masīvi uz dienvidiem no Rīgas. Bija tikai laika jautājums, kad krievi sapratis stāvokļa izdevību. Neskatoties uz visiem šiem argumentiem, Makdonalds pastāvēja uz to, ka divīzijai jāsaglabā iepriekš ieņemtās pozīcijas.¹⁸ Viņš uzskatīja, ka īpaši nopietni ir jāuzmana Doles salas apkārtnē, jo tā bija laba vieta tālāku operāciju attīstīšanai. Ņemot vērā šo pavēli, Graverta adjutants pulkvedis Frīdrihs Rēders (*Friedrich von Roeder*) ierosināja papildināt pie Doles salas esošos spēkus, bet tas netika izdarīts, iespējams, tādēļ, ka Graverts uzskatīja Slokas–Olaines–Ķekavas izvietojumu par pārāk plašu, lai ar nelieliem spēkiem nodarbotos ar šīs teritorijas nopietnu aizsardzību.¹⁹

Uzbrukumu no Rīgas pirmo reizi nācās piedzīvot Slokā izvietotajiem prūšu karavīriem 24. jūlijā (5. augustā). Baltijas ģenerālgubernatora un Rīgas kara gubernatora ģenerālleitnanta Magnusa Esena (*Magnus Gustav Essen*) mērķis bija atstumt pretinieku no šīs pilsētiņas un apdraudēt Jelgavu. Lai gan krievu vienības netika tālāk par Valgundes (vāc. *Wolgund*) apkārtni un dažas dienas vēlāk atkāpās uz Rīgu, tomēr šis uzbrukums parādīja flanga patieso vājumu. 25. jūlijā (6. augustā) Graverts rakstiski izskaidroja situāciju Makdonaldam un lūdza atļauju pastiprināt savus spēkus ar vienībām no

Klaipēdas (vāc. *Memel*), kur kara sākumā bija novirzīta daļa divīzijas un kur nesaskatīja nekādus draudus.²⁰ Vēlāk daļa pie Klaipēdas esošo spēku tiešām pievienojās divīzijas pamatgrupai. Pats Makdonalds un 7. divīzija palika pie Daugavpils, jo maršals uzskatīja, ka korpuss nav pietiekami spēcīgs, lai veiktu aplenkšanu, tam nav piešķirti nepieciešamie materiāli un nav veikta izlūkošana.²¹ Viņš neuzskatīja par iespējamu šķērsot Daugavu tikmēr, kamēr Sebežas apkārtnē atradās Krievijas karaspēka 1. atsevišķais korpuss ģenerālleitnanta Pētera Vitgenšteina (*Peter Ludwig Adolph Wittgenstein*) vadībā, kurš varēja darboties viņa aizmugurē. Atbildot uz Graverta pārdomām par savas divīzijas izvietojuma drošību, Makdonalds atzina, ka tikai uz vietas ir iespējams novērtēt pozīcijas priekšrocības un trūkumus, bet viņam pašam nebija pat labas kartes.²² Līdz ar to lemšanu par prūšu divīzijas vienību izkārtojumu maršals atstāja Graverta ziņā, izsakot savu pārliecību par Olaines un Ķekavas nozīmību, jo no šīm vietām veda ceļi uz Jelgavu, Bausku un Jaunjelgavu, tātad savienoja prūšus ar 7. divīziju.

Bez flangu vājuma pastāvēja vēl viena būtiska problēma. Prūšu sakari ar korpusa vadību nebija droši. Komunikāciju starp prūšiem un Makdonaldu uzturēja neliels huzāru²³ postenis Jaunjelgavā (vāc. *Friedrichstadt*).²⁴ Kad augusta sākumā Jelgavā pienāca ziņas, ka krievi uzbrukuši šim postenim un ieņēmuši pilsētu, prūšiem nācās pavājināt vienību pie Doles salas, lai atgūtu Jaunjelgavu, atjaunotu komunikācijas un novērstu krievu nonākšanu savā aizmugurē.²⁵ Lai gan tas izdevās, krievu vienības Jaunjelgavā bija pārķērušas franču kurjeru ar ziņojumiem, no kuriem Rīgā uzzināja par artilērijas parka tuvošanos²⁶ un iespējamu papildspēku (maršala Kloda Viktora (*Claude-Victor Perrin*) 9. korpusa) nosūtīšanu Rīgas aplenkšanas nodrošināšanai.²⁷ Tas bija viens no iemesliem, kas pamudināja Esenu izšķirties par uzbrukuma virziņu pret prūšiem. Savā ziņojumā imperatoram Aleksandram I Esens min vēl kādu savas aktivitātes priekšnoteikumu, t.i., viņš bija saņēmis informāciju, ka prūšus pie Rīgas tuvākā laikā varētu nomainīt citi spēki.²⁸ Šādā gadījumā 10. korpuss apvienotos, lai Makdonalda vadībā tiktu virzīts uz Polocku (tagad Baltkrievijā). Tur viņš varētu savienot savus spēkus ar maršala Nikolā Udino (*Nicolas-Charles Oudinot*) 2. korpusu cīņai pret Vitgenšteina vadīto 1. atsevišķo korpusu.²⁹ Lai aizkavētu 2. un 10. korpusa apvienošanos un "liktu pretiniekam atkal sajūst krievu ieroču spēku",³⁰ Esens nolēma rīkoties. Bez šiem nenoliedzami būtiskiem un avotos fiksētiem argumentiem Esenu uz aktīvu rīcību varēja mudināt arī viņam atstātie papildspēki un vēlme "uzspodrināt" savu reputāciju pēc Rīgas priekšpilsētu dedzināšanas.³¹

GATAVOŠANĀS KAUJAI

4. (16.) augustā Esens pavēlēja sastādīt dispozīciju uzbrukumam pretinieka abiem flangiem. Pirmais savus priekšlikumus paredzamajai operācijai Esenam iesniedza apakšpulkvedis Ludvigs Tīdemanis (*Ludwig von Tiedemann*), prūšu virsnieks, kurš tikai neilgi pirms kara bija pārnācis Krievijas dienestā un nosūtīts uz Rīgu, kur viņam nācās cīnīties pret saviem tautiešiem. Jau no karadarbības sākuma viņam radās nesaskaņas ar Frīdrihu Lēvisu of Menāru (*Friedrich Löwis of Menar*), kurš bija piekomandēts Esenam. Viņu domas dalījās jautājumā par optimālākiem karošanas principiem pie Rīgas. Tīdemanis uzskatīja, ka jārikojas maksimāli aktīvi un biežāk jāuzbrūk pretiniekam, lai, cik iespējams, attālinātu Rīgas aplenkumu, kuru, pēc viņa domām, pilsēta ilgi neizturētu. Lēviss bija pārliecināts, ka viņam iedalītās vienības nav pietiekami spēcīgas, lai atklātā kaujā izaicinātu daudz labāk sagatavotos prūšus, tādēļ tām jādarbojas pēc iespējas uzmanīgāk.³² Šādas konceptuālas uzskatu atšķirības noveda pie nepatikas vienam pret otru un laika gaitā arī pie atklāta konflikta. Gatavojot 10. augusta uzbrukumu, Esens izvēlējās atbalstīt Lēvisu. Šo lēmumu var skaidrot ne tikai ar Esena pārliecību par Lēvisa virsnieka dotībām. Atšķirībā no Tīdemaņa, kurš visiem bija svešinieks, Lēviss ar Esenu jau bija cīnījušies plecu pie pleca un pazina viens otru. Sava loma bija arī apstāklim, ka Tīdemanis bija ārzemnieks.

Tīdemaņa izstrādātajā un Esena neatbalstītajā augusta sākuma uzbrukuma plānā galvenais uzsvars bija likts uz to, lai vienības, kuras darbotos pie Slokas un Ņekavas, nogrieztu tur esošajiem prūšiem atkāpšanās ceļu uz Olaini vai Jelgavu. Šādas operācijas izdošanās gadījumā prūšu spēki Slokā un Ņekavā tiktu pilnībā ielenkti un sakauti, bet pēc tam krievu vienības no visām pusēm varētu veidot vienotu uzbrukumu Olaines–Jelgavas virzienā un atstumt prūšu divīziju no Rīgas apkārtnes. Kā būs redzams turpmāk, šis plāns bija daudz ambiciozāks nekā Lēvisa realizētais, bet tas paredzēja arī daudz ievērojamākus panākumus. Lēviss plānoja veikt uzbrukumu trijos virzienos:

1. Inženieru apakšpulkveža Klemensa (*Klementz*) vadībā vienai kolonnai (ap 1100 cilvēku, kurus atbalstītu lielgaballaivu vienība kontradmirāļa Berenda Mellera (*Berend Otto von Möller*) vadībā) bija jāiziet no Daugavgrīvas cietokšņa un jāuzbrūk prūšu vienībām Slokas apkārtnē.³³ Vienlaikus citai lielgaballaivu vienībai bija jāiziet jūrā un jāizsēdina desants aiz Slokas, lai tas varētu, sadarbojoties ar Klemensu, ielenkt un sakaut Slokā esošos prūšus.

2. Ģenerālmajora Ivana Veljaminova (*Иван Вельяминов*) uzdevums bija virzīt sev pakļautās daļas pret Olainē esošo pretinieku, neiesaistīties nopietnā sadursmē, tomēr nodrošināt šo vienību aizņemību, lai tās nevarētu doties palīgā citām prūšu daļām.

3. Galvenajam triecienam bija jāpakļauj Ķekavas apkārtnē izvietotais pretinieks, tādēļ pret to tika plānots sūtīt 3000 karavīru ģenerālleitnanta Lēvisa vadībā, kuriem bija jāvirzās no Rīgas pa Daugavas kreiso krastu un frontāli jāuzbrūk pretiniekam, kamēr pulkveža Ekelna (*Eckeln*) vienība, pārcēlusies pār Doles salu, uzbruktu prūšiem no aizmugures.

10. korpusa prūšu vienības 1812. gada augusta sākumā veidoja 16 800 karavīru, atskaitot ievainotos un slimos.³⁴ Viņi bija sadalīti šādi:

Vieta	Virsnieki	Ierindnieki	Zirgi	Artilērijas ieroči
Olaine un tās apkārtnē	208	6500	1219	26
Jelgava un tās apkārtnē	121	3920	740	10
Sloka un tās apkārtnē	30	840	261	0
Doles salas apkārtnē	95	2700	522	8
Klaipēda un tās apkārtnē	57	1870	539	16

Pulkveža Heinriha Horna (*Heinrich von Horn*) prūšu vienību Doles salas apkārtnē veidoja trīs kājnieku bataljoni, divas jēgeru³⁵ rotas, divi huzāru eskadroni un viena jātnieku artilērijas³⁶ baterija. Prūšu pozīcija atradās atklātā vietā. Tās priekšrocība bija uz dienvidiem no Ķekavas baznīcas esoša uzkalnu rinda, ko nostiprināja pret ziemeļrietumiem vērsta skanstis³⁷. No kreisās puses to sargāja Ķekavas upe, no labās – Daugava.

Dažas dienas pirms 10. (22.) augusta kaujas Hornam nācās nosūtīt Jaunjelgavas virzienā četras kājnieku rotas, kuras, lai gan saņēma pavēli atgriezties Ķekavā, tomēr uz kauju nepaspēja ierasties. Prūšu materiālos minēts, ka Horna rīcībā palika kopumā tikai 1450 cilvēku (10 kājnieku rotas, 2 huzāru eskadroni un 8 artilērijas ieroči).³⁸ Nav gan īsti skaidrs, kā radies šis skaitlis, ja pirms četru rotu nosūtīšanas uz Jaunjelgavu pie Ķekavas atradās 2700 cilvēku un citas izmaiņas vienības sastāvā nav reģistrētas. Vairāk šķiet ticams, ka skaitlis 1450 varēja attiekties nevis uz visu vienību kopumā, bet tikai uz kājnieku skaitu.

Pie Slokas atradās kājnieku bataljons, neliela jēgeru vienība un divi huzāru eskadroni, kurus komandēja pulkvedis Vilhelms Žannerē (*Wilhelm Jeanneret*). Dažas dienas pirms 10. (22.) augusta kaujas viņa rīcībā tika nodotas vēl divas kājnieku rotas.

Pēc kaujas pie Slokas jūlija beigās prūšu vienību galvenais komandieris ģenerālis Hanss Jorks (*Hans David Ludwig Yorck von Wartenburg*) bija pavēlējis vairākās vietās Lielupē izveidot aizsprostus pretinieka lielgaballaivu kustības kavēšanai, sākt celt tilta nocietinājumu

pie Ozolpils (vāc. *Paulsgnade*) un paātrināt darbus jau iesāktajos nocietinājumos gar Iecavas upi un Slokas tuvumā.³⁹ 4. (16.) augustā prūšu posteņos tika pamanīta pretinieka posteņu pastiprināšana Daugavas labajā krastā. Pēc tam kad Jorks uzzināja, ka Lēviss pārcēlis savu štābu uz Jumpravmuižu (vāc. *Jungfernhof*), viņš pavēlēja palielināt posteni Plakanciemā (vāc. *Plakan Zeem*). Tie arī bija nedaudzie pasākumi, kuri tikai veikti aizsardzības nostiprināšanai. Vēl tikai jāpiebilst, ka 9. (21.) augustā Horns saņēma paaugstinājumu – tika iecelts pulkveža pakāpē. Tam par godu tika sarīkotas svinības, kuras izjauc pretinieka sāktais uzbrukums.⁴⁰

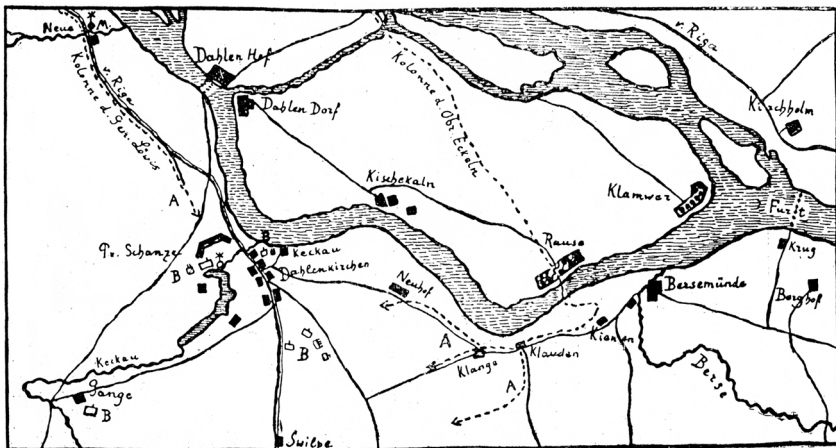
KAUJAS GAITA

UZBRUKUMS ŅEKAVAS VIRZIENĀ

Naktī uz 10. (22.) augustu Lēvisa kolonna (1500 cilvēku un 6 artilērijas ieroči) pa Daugavas kreiso krastu devās Ņekavas virzienā. Ap plkst. 1.30 naktī prūšu patruļas pamanīja kazakus⁴¹ netālu no Jaunajām (jeb Titurgas) dzirnavām. Ieņēmis dzirnavas, Lēviss sūtīja 500 jēgeru komandu kopā ar kazakiem pa labi, lai apietu pretinieka kreiso flangu. Vienlaicīgi viņš sūtīja 300 kazaku un dragūnu⁴² vienību kopā ar jēgeriem, kurus pastiprināja viens kājnieku bataljons un divi artilērijas ieroči, frontāli pret prūšu pozīciju.⁴³ Neilgi pēc tam apšaudes troksnis pamudināja Hornu doties aplūkot savu pozīciju pie Ņekavas upes. Viņš pamanīja tikai nelielu pretinieka kājnieku vienību cīnāmiēs ar viņa jēgeriem, pārējo pretinieka daļu sedza rīta migla un nepārredzamā apkārtnē. Vienlaikus daudz aktīvāka apšaude bija dzirdama prūšu labajā flangā, tādēļ Horns turp nosūtīja kādu štāba virsnieku, kuram tika dots uzdevums novērtēt situāciju šajā prūšu pozīcijas sektorā.⁴⁴ Tīkmēr Horna vienība gatavojās kaujai. Viens no kājnieku bataljoniem (nr. 2), kavalērija un četri artilērijas ieroči tika izvietoti uzkalnos uz dienvidiem no Ņekavas. Kājnieku bataljons nr. 3 ar diviem artilērijas ieročiem izvīrījās uz nocietinājumu. Jēgeri ieņēma ēkas starp nocietinājumu un bataljonu nr. 2. Atlikušais kājnieku bataljons (nr. 6) tika sadalīts. Puse no tā palika rezervē, otra puse tika nosūtīta pie Gaņģiem (vāc. *Gange*), lai kontrolētu pāreju pār Ņekavas upi.

Tumsas aizsegā Ekelna vienība (kopumā ap 2000 cilvēku no vairākiem jēgeru pulkiem un Jumpravmuižas priekšposteņa⁴⁵) ar grūtībām bija pārcēlusies uz Doles salu, izvairoties izmantot braslu, pie kura bija izvietots prūšu postenis. Līdz ar to Ekelnam izdevās izvairīties no liekas uzmanības piesaistīšanas un saglabāt pārsteiguma momentu. Uz salas tika atstāti abi viņam iedalītie lielgabali un 200 kavāri liela grupa. Prūšu materiāli liecina, ka krievi pametuši lielgabalus, jo Daugavas straume bija par spēcīgu, lai tos varētu pārvest.⁴⁶ Savukārt

Kaujas plāns Ķekavas virzienā

Bienemann F. 1812. Baltische Erinnerungsblätter. – Rīga: Jonck & Poliewsky, 1912. – S. 72

Lēvisa ziņojumā Esenam minēts, ka viņš jau iepriekš bija pavēlējis Ekelnam atstāt uz salas artilēriju un kājniekus, kas vajadzības gadījumā piesegtu Ekelna vienību.⁴⁷ Atlikusi Ekelna komanda veiksmīgi, prūšu posteņu nepamanīta, nokļuva upes kreisajā krastā nedaudz uz dienvidrietumiem no Bērzmentes (vāc. *Bersemünde*), kur to sedza krasta nolaidenās līnijas. Šeit krievu karavīri pavadīja vairāk par stundu, gaidot Lēvisa kolonnas tuvošanos. Kad sāka aust gaisma, vienības atklāšanas draudi palielinājās, tādēļ Ekelns izlēma doties uzbrukumā, lai gan no Lēvisa puses bija atskanējuši tikai atsevišķi šāvieni. Pirmo savā ceļā netālu no Bērzmentes viņi sastapa prūšu nelielo posteni, kurš atkāpās pie labā flanga bataljona nr. 2. Tas savukārt atvairīja pirmās nelielās Ekelna karavīru grupas, kuras bija aizvirzījušās līdz Jaunajai muižai (vāc. *Neuhof*). Ekelna vienība ar prūšu labo flangu cīnījās šajā apkārtnē ap pusotru stundu, kad krievu pulkvedis deva pavēli atkāpties, jo no Lēvisa puses uzbrukums tā arī nebija sācies. Tieši tobrīd Ekelns izdzirdēja spēcīgas apšaudes radītas skaņas pretējā prūšu flangā.

Lēvisa vienības bija atstūmušas prūšu priekšposteņus uz Ķekavas ceļa līdz pat galvenajiem to spēkiem, tādēļ prūši varēja atklāt uguni no skanstī izvietotās artilērijas. Kauja šajā flangā ilga vairākas stundas, kuru laikā Lēvisa karavīri uzbruka prūšu nocietinājumam frontāli un mēģināja apiet tā kreiso flangu.⁴⁸ Tikmēr Horns saņēma ziņu, ka Ekelna vienība bija pārkārtojusies, atspiedusi prūšu kājniekus no Jaunās muižas un turpinājusī cīņu, līdz sasniegusi Ķekavas–Iecavas ceļu. Tas piespieda gandrīz ielenktos prūšu bataljona nr. 2 kājniekus meklēt atkāpšanās ceļu Plakanciema virzienā. Horns tūlīt deva pavēli arī

labajam flangam atvilkt savus spēkus. Artilērija nekavējoties izpildīja rīkojumu, bet kaujā ar pretinieku iesaistītās vienības aizkavējās. Prūšu avoti apgalvo, ka tas bijis pārlietas aizrautības ar kauju dēļ.⁴⁹ Horns savās atskaitēs norādīja, ka, ja kreisā flanga vienības būtu nekavējoties izpildījušas pavēli, tās būtu varējušas atkāpties bez ievērojamiem zaudējumiem. No labā flanga atkāpies prūšu kājnieku bataljons nr. 2 sasniedza pāreju pie Gaņģiem, kamēr lielākā daļa kreisā flanga kājnieku un jāgeri tika pilnībā ielenkti. Tikai nedaudziem izdevās izrauties no aplenkuma, lielākā daļa krita vai nonāca gūstā. Tos, kuri atkāpās, vajāja krievu kavalērija, tomēr no mērķtiecīgākas Horna izsekošanas krievus kavēja artilērijas uguns, kuras aizsegā Horns sapulcināja atlikušos spēkus, sakārtoja tos un atkāpās uz Plakanciemu.

Esenā ziņojums imperatoram Aleksandram I liecina, ka kaujā pie Ķekavas Lēvisa komandētā vienība saņēma gūstā 14 prūšu virsnieku, 4 ārstus un 650 ierindnieku⁵⁰ un apakšvirsnieku, bet kaujas laukā tika apbedīts ap 300 prūšu kritušo un tikpat bija domājams atrast apkārtējos mežos.⁵¹ Pēc prūšu datiem, zaudēti bija 25 virsnieki un 775 ierindnieki un apakšvirsnieki.⁵² Pa atsevišķām karaspēka daļām zaudējumi bija šādi:

Daļa	Virsnieki	Ierindnieki un apakšvirsnieki	Zirgi
2 jāgeru rotas	6	124	0
Kājnieku bataljons nr. 2	8	240	0
Kājnieku bataljons nr. 3	8	320	0
Kājnieku bataljons nr. 6	1	52	0
Artilērija	0	3	6
Kavalērija	2	36	50

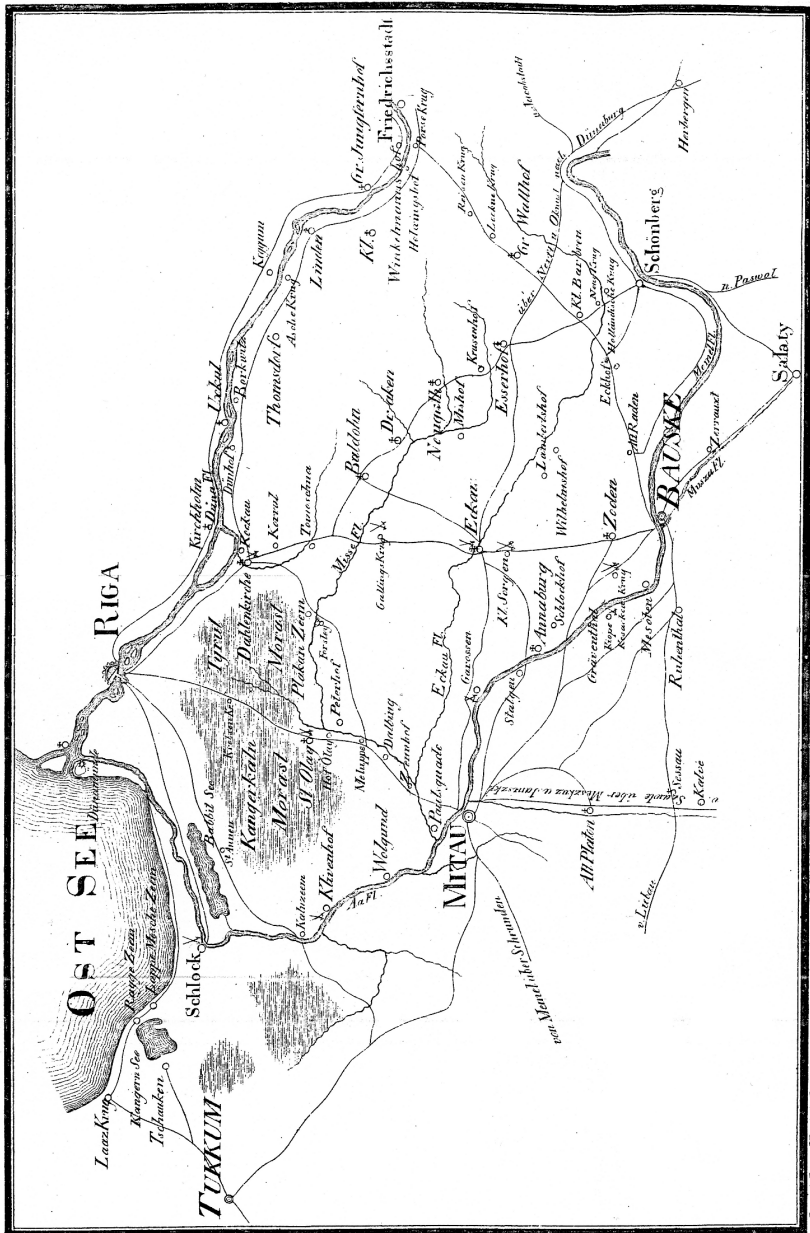
Esenā ziņojumā fiksēts, ka Lēviss un Ekelns kopā zaudējuši ap 300 cilvēku, vēl tikpat cilvēku – pie Olaines un Slokas, tātad kopā ap 600 karavīru, skaitot gan kritušos, gan ievainotos.⁵³ Prūšu ģenerālštāba materiāli gan liecina, ka krievu zaudējumiem vajadzēja būt lielākiem.⁵⁴

Šāda būtiska zaudējumu aprēķinu atšķirība abu pušu liecībās ir pierasta parādība. Turklāt savas puses zaudējumu skaitlis praktiski vienmēr ir mazāks, nekā to norāda pretinieks, un gandrīz nekad otrādi. Šādu tendenci var skaidrot dažādi. Visvienkāršāk būtu to pamatot ar virsnieku vēlmi samazināt savus zaudējumus, pretstatā pārspilējot pretinieka. Fakts ir arī tas, ka kaujas laikā pretinieka daudzums nebija precīzi zināms, līdz ar to arī viņa zaudējumi nebija tik viegli nosakāmi. Uzvarētājs, respektīvi, tas, kurš palika kaujas laukā pēc pretinieka atkāpšanās, apglabāja kritušos, tātad bija informēts par to, cik preti-

nieku kritis tieši kaujas laukā. Pretinieka atkāpšanās laikā, it sevišķi, ja uzvarētājs viņu vajāja, zaudējumu skaitlis varēja būtiski pieaugt, vienlaikus samazinoties labvēlīgiem apstākļiem kritušo un ievainoto uzskaitēi. Kara apstākļos vienmēr bija noteikts skaits karavīru, kuru liktenis tā arī netika noskaidrots, tādēļ tos reģistrēja sadaļā “pazudušie”, kura iepriekš minētajos avotos nav norādīta. Nav iespējams noteikt, kuras puses skaitļi ir lielākā vai mazākā mērā sagrozīti. Var pieņemt tikai to, ka pašā norādītie zaudējumi ir mazākie iespējamie, kamēr pretinieka norādītie – maksimālie iespējamie. Lielāku precizitāti varētu ieviest katras vienības atskaites par saviem zaudējumiem, bet par kauju pie Ķekavas šādus avotus pagaidām nav izdevies atrast.

UZBRUKUMS OLAINES VIRZIENĀ

Arī Veljaminovs 10. (22.) augusta naktī virzīja savu kolonnu (1 poļu ulānu⁵⁵ eskadrons, 3 kājnieku un 2 jēgeru bataljoni, 1 jēgeru rota un 2 daļēji nokomplektēti jēgeru rezerves bataljoni⁵⁶) uz Olaini un pirmo savā ceļā sastapa nelielu prūšu piketu⁵⁷, kurš tika pārsteigts un gūstā saņemti pieci karavīri. Piketam atkāpjoties, Veljaminova vīri tam sekoja līdz nākamajai prūšu priekšpostēna daļai.⁵⁸ Par ciņas gaitu ar to saglabājušās liecības no prūšu leitnanta Ferdinanda Rēdera (*Ferdinand von Röder*) ziņojuma.⁵⁹ Ziņas par pretinieka tuvošanos viņa priekšpostenī esot saņemtas plkst. 4.30, un prūši devās izlūkos. Netālu viņi atrada savu kājnieku posteni. Tas bija iesaistīts cīņā ar tuvojošos pretinieku, kuram nācās atkāpties kopējo prūšu spēku priekšā, kurus veidoja 102 kājnieki un 48 jēgeri. Pretiniekam pēc Rēdera liecībām bija ap 1800 cilvēku, neskaitot kavalēriju un divus lielgabalus. Krievu pārspēks bija ievērojams, un nekas nesargāja prūšu kreiso flangu no apiešanas. Šo iemeslu dēļ prūši atkāpās, līdz ieņēma izdevīgu pozīciju, kur atsevišķu ēku un krūmu aizsegā varēja ērti apšaudīt pa līdzenu pļavu tuvojošos krievus, kuri tādēļ cieta ievērojamus zaudējumus. Arī prūšu puse cieta no krievu apšaudes, un daudzi virsnieki tika savainoti, tomēr pretinieka uzbrukums šeit tika aizturēts. Sapulcējoties visiem tuvākajā apkārtnē esošiem posteņiem, prūšu rīcībā kopā bija divas jēgeru un piecas kājnieku rotas, vēlāk viņiem pievienojās viens kājnieku bataljons, kas bija atsteidzies no Olaines. Veljaminovs savā ziņojumā par kaujas gaitu liecināja, ka ciņas otrajā daļā pretinieku skaits pārsniedza viņa vienības lielumu un ka viņa karavīriem sācis trūkt patronu, jo nopietna sadursme šajā rajonā nebija iepriekš iepļānota.⁶⁰ Vēl atskaitē virsnieks uzsver, ka, neskatoties uz šiem apstākļiem, viņam izdevies no kaujas lauka izvest ap 100 savu ievainoto. Veljaminova vienības kājnieku zaudējumus veidoja 31 kritušais (no tiem 1 apakšvirsnieks, pārējie ierindnieki), 135 ievainotie (no tiem

Gravirt von Kamigal Lichtege. Inskirtet zu Berlin von zsh.

Rigas apkārtnes karte 19. gs. sākumā

Seydlitz F. Tagebuch des Königlich Preussischen Armeekorps unter Befel des General-Lieutnants von York im Feldzuge von 1812. Bd. I. – Berlin: Ernst Siegfried Mittler, 1823.

Karte (pielikums bez lpp.)

6 apakšvirsnieki) un 233 pazudušie (no tiem 5 apakšvirsnieki), bez tam nogalināts viens un ievainoti četri ulāni.⁶¹ Pēc prūšu virsnieku licībām krieviem krita ap 100 cilvēku, bet gūstā nokļuva 250, bet paši prūši zaudējuši 5 virsniekus un 90 ierindniekus un apakšvirsniekus.⁶²

UZBRUKUMS SLOKAS VIRZIENĀ

Nelabvēlīga vēja dēļ lielgaballaivas licī netika izlaistas, un līdz ar to nebija iespējams izsēdināt desantu, kā bija ieplānots. Otra lielgaballaivu vienība, lai gan izgāja no Daugavgrīvas cietokšņa pa Lielupi Slokas virzienā, tomēr nevarēja pietiekami sekmīgi darboties, kas aizkavēja precīzu operācijas izpildi, dodot pretiniekam laiku atkāpties.⁶³

Sākotnēji krievu sauszemes spēku vienība (3 kājnieku bataljoni un ap 60 kavalēristu) virzījās pa Rīgas–Kalnciema ceļu, savukārt pa Lielupi – lielgaballaivas. Tikko prūšu priekšposteņi pamanīja pretinieku kustību, ar signāluguns palīdzību uz Sloku tika ziņots par lielgaballaivu tuvošanos. Priekšposteņi atkāpās līdz Jaunajam krogam (pa Kalnciema ceļu gar Babītes ezeru), kur iesaistījās nelielā apšaudē ar krievu vienībām, bet tūlīt pēc tam atkāpās līdz pat Klīves muižai (vāc. *Klievenhof*). Krievu vienības sekoja viņiem tikai līdz Kalnciemam. Ap plkst. 10 no lielgaballaivām pie Slokas izsēdās trīs bataljonu liels desants un uzbruka tuvumā esošajam priekšpostenim. Slokā esošās prūšu vienības paspēja atkāpties uz Kaugurciemu (vāc. *Kaugur Zeem*) un tālāk līdz pat Lapmežciemam (vāc. *Lappe Mesche Zeem*). Kad krievi viņus panāca un iesaistījās cīņā, prūši turpināja atkāpšanos līdz Ragaciemam (vāc. *Ragge Zeem*), kur izvietojās ciema ēkās. Arī šeit notika neliela sadursme, kuras rezultātā prūši atkāpās no Ragaciema Tukuma virzienā.

Uzbrukumā pret Sloku no Daugavgrīvā esošajiem krievu spēkiem piedalījās pieci kājnieku un viens jēgeru bataljons (kopā 38 virsnieki, 54 apakšvirsnieki un 1100 ierindnieku), kā arī neliela, no dažādiem dragūnu eskadroniem izveidota kavalēristu vienība (ap 60 cilvēku). Kopumā kājnieku zaudējumus veidoja 9 kritušie, 30 ievainotie un 23 pazudušie, bet kavalēristiem cietuši bija tikai daži zirgi.⁶⁴ No prūšiem gūstā tika saņemts viens huzārs un apglabāti astoņi kritušie.

REZULTĀTI UN SECINĀJUMI

Gan pie Ķekavas, gan Slokas Esena vienības bija guvušas panākumus. Pretinieks bija atspiests no savām pozīcijām un pie Ķekavas cietis arī ievērojamus zaudējumus, tomēr ieplānotais bija paveikts tikai daļēji. Pie Slokas prūši bija paspējuši atkāpties un viņiem izdevās izvairīties ne tikai no aplenkšanas, bet arī no būtiskām sadursmēm,

līdz ar to viņu zaudējumi bija nenozīmīgi. Pie Olaines krievi bija sastapušies ar sīvu pretestību un cietuši neplānoti lielus zaudējumus. Pie Ķekavas prūšiem negaidītais Ekelnas uzbrukums flangā varēja nest lielākus panākumus, ja Lēvisa uzbrukums būtu sācies savlaicīgi. Par krievu operācijām pie Rīgas diezgan kritiskas piezīmes izteicis Baltijas jūrā dislocēto Lielbritānijas jūras spēku eskadras komandieris kontraadmirālis Tomass Martins (*Thomas Byam Martin*).⁶⁵ Arī kauja pie Ķekavas nebija izņēmums. Pēc angļu kapteiņa Stjuarta (*Stuart*) ziņojuma admirālis Martins secināja, ka, ļoti iespējams, krievi kaujā būtu guvuši nozīmīgākus panākumus, ja atsevišķo vienību kustība tiktu saskaņoti koordinēta.⁶⁶ Šeit gan jāņem vērā, ka komunikāciju Rīgas apkārtnē apgrūtināja dabiski šķēršļi. Liels purvainais masīvs atdalīja Slokas apkārtni no Olaines un Ķekavas. Arī sakari starp Lēvisu un Ekelnu netika uzturēti tā vienkāršā iemesla dēļ, ka ziņnesim būtu jāmēro tik garš ceļš, ka jebkuras ziņas jau būtu novecojušas, turklāt šo cilvēku varēja pārķert pretinieks – un viss negaidītais uzbrukums būtu izjaukts. Vēl viens apstāklis, kurš varēja būtiski ietekmēt kaujas gaitu un iznākumu, bija minētās nesaskaņas krievu puses virsnieku starpā.

Jau 10. (22.) augustā pēc kaujas noslēgšanās pie Ķekavas Klemensa un Veljaminova vienībām tika pavēlēts atgriezties vecajās – pirms uzbrukuma ieņemtajās pozīcijās. Pēc dažām dienām arī Lēviss pilnībā pameta savas ieņemtās teritorijas un atgriezās Rīgā, izvietojot priekšposteņus agrākajās vietās. Arī prūši atjaunoja savas iepriekšējās pozīcijas. Ņemot vērā vispārējo situāciju, krievi nevarēja palikt ieņemtajās vietās. Viņiem bija jāreķinās ar to, ka prūši varētu uzbrukt Slokai vai Ķekavai tieši tāpat, kā tām bija uzbrukuši krievi. Esena pieejamām karaspēka daļām trūka kavalērijas un artilērijas, lai veiksmīgi aizstāvētos vai turpinātu operācijas pret prūšiem ārpus Rīgas tuvākās apkārtnes. Nedrīkstēja aizmirst arī par 7. divīzijas atrašanos pie Jēkabpils un Daugavpils, tāpat ziņas par iespējamu papildspēku (maršala Viktora korpusa) tuvošanos. Visa iepriekš minētā dēļ Esenam nācās samierināties ar nelieliem lokāliem panākumiem.

Tā kā krievi bija sagūstījuši ievērojamu skaitu virsnieku, prūšu komandieris Jorks 12. (24.) augustā sūtīja pie pretinieka parlamentāri, kurš atgriezās ar Esena vēstuli, kurā bija piedāvāts sākt sarunas par gūstekņu apmaiņu. 17. (29.) augustā prūšu ģenerālleitnants Frīdrihs Masenbahs (*Friedrich von Massenbach*) satikās ar Lēvisu, lai apspriestu nianses. Vienlaikus ar gūstekņu apmaiņu prūši piedāvāja noteikt demarkācijas līniju, kas pārtrauktu regulāras priekšposteņu apšaudes un nevajadzīgu asinsizliešanu. Nevienā jautājumā netika panākta vienošanās, jo daļa sagūstīto prūšu virsnieku tika nosūtīta uz Krievijā veidoto vācu leģionu⁶⁷, bet ideju par demarkācijas līniju neatbalstīja Esens.

10. (22.) augusta kauja atstāja ietekmi arī uz Prūsijas divīziju. Pilnībā pārlicinājies par pozīcijas pie Doles salas nedrošību, Jorks pavēlēja galvenos Horna spēkus pastiprināt un izvietot nevis tieši pie Doles salas, bet gan attālāk uz Iecavas ceļa un tikai nelielam kavalerijas postenim novērot Daugavas kreiso krastu iepretim Doles salai. Uztraucoties par sava flanga drošību, Makdonalds bija spiests sūtīt prūšiem papildspēkus, tādējādi vājinot savu pozīciju pie Daugavpils. Tajā pašā laikā maršals neuzdrošinājās pilnībā pamest savu pozīciju. Viņa došanās palīgā maršala Udino 2. korpusam varētu mudināt Esenu uzbrukt prūšiem vēlreiz, mēģinot apiet 27. divīzijas labo flangu, kurš paliktu nenosegts. Līdzīga situācija varētu rasties, ja Makdonalds ar visu 7. divīziju dotos palīgā prūšiem. Tikko sakāvi pret Vitgenšteinu cietušais 2. korpus varētu kļūt par viņa atkārtotu upuri.

Neskatoties uz sakāvi pie Doles salas, gatavošanās Rīgas aplenkumam turpinājās, jo prūšu virsnieki bija pārlicināti, ka Napoleona panākumi, īpaši viņa ieiešana Maskavā⁶⁸, mudinās tālāku notikumu attīstību arī Baltijas jūras piekrastē. Realitātē notika pretējais. Ieņēmis Krievijas veco galvaspilsētu, Napoleons bija pārlicināts, ka imperators Aleksandrs I būs spiests pieņemt viņa miera piedāvājumu.⁶⁹ Tas savukārt izraisīja Napoleona intereses zudumu par Rīgas iespējamo aplenkšanu.

No iepriekš rakstītā redzams, ka kaujai pie Ķekavas bija lielākoties lokāla nozīme. Tā morāli uzmundrināja Rīgas aizstāvjus un ļāva viņiem, lai gan īslaicīgi, tomēr atstumt prūšu daļas no Slokas un Ķekavas. Kaujas norise lika padomāt par savas aizsardzības nostiprināšanu prūšu divīzijas virsniekiem un mainīja viņu izvietošanu ap Rīgu, kas vairs tik cieši neieskāva pilsētu. Zināmu ietekmi kauja atstāja arī uz Napoleona Lielās armijas 2. korpusu, kurš, nesaņēmis atbalstu no Makdonalda, nespēja sakaut Krievijas karaspēka 1. atsevišķo korpusu un tādējādi nevarēja apdraudēt ceļu uz Pēterburgu, kā to bija ieplānojis Napoleons kara sākumā. Viss viņa kreisais flangs palika pie Daugavas, kur tas bija nonācis jau jūlija vidū. Arī paša Napoleona kara sākuma plāns nerealizējās, jo viņš bija paredzējis netālu no Krievijas robežas Viļņas apkārtnē sakaut Krievijas karaspēku un ātri noslēgt mieru. Tā vietā viņam nācās sekot krieviem, kuri atkāpās aizvien dziļāk savā zemē. Neskatoties uz vairākām uzvarām un ieiešanu Maskavā, Napoleons nepanāca miera pieņemšanu no Krievijas puses. Tikmēr Pēterburgā tika izstrādāts plāns, kurš paredzēja krievu uzbrukumu abiem Lielās armijas flangiem, ar mērķi nogriezt Napoleonam atkāšanās ceļu no Krievijas. Lai gan Napoleonam izdevās izvairīties no aplenkšanas, tomēr viņa karaspēka flangu neveiksmēm 1812. gada vasarā bija būtiska loma tā sakāvē pret Krieviju tā paša gada beigās.

ATSAUCES UNPIEZĪMES

- ¹ *La Grande Armée* – apvienoto Francijas impērijas un tās sabiedroto sauszemes spēku nosaukums, kurš pirmo reizi tika lietots, apzīmējot Napoleonam pakļauto armiju 1805. gada militārajās operācijās, tāpat ar šo terminu tika apzīmēta armija, kuru Napoleons sāka formēt 1811. gada pavasarī un kura bija paredzēta karam ar Krieviju.
- ² *Gutzeit W.* Riga im Kriegsjahre 1812 // *Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurland* herausgegeben von der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands. – Bd. 13. – Riga: N. Kummel, 1886. – S. 117–244; *Mettig C.* Am Vorbande des Befreiungskrieges. Das Jahr 1812 in und um Riga. – Riga: W. Mellin & Co, 1912.
- ³ *Бутурлин Д.* История нашествия императора Наполеона на Россию в 1812-м году. – Ч. 1. – Санкт-Петербург: Военная типография, 1837. – С. 373; *Михайловский-Данилевский А.* Описание Отечественной войны 1812 года. – Ч. 3. – Санкт-Петербург: Военная типография, 1839. – С. 182, 183; *Богданович М.* История Отечественной войны 1812 года по достоверным источникам. – Санкт-Петербург: Типография торгового дома С. Струговщикова, Г. Похитонова, Н. Водова и Ко, 1859. – С. 426.
- ⁴ *Сивицкий С.* Отечественная война в Прибалтийском крае 1812–1912 г. – Рига: Рижское Педагогическое общество, 1912. – С. 153–155; *Жамов В.* Отечественная война 1812 года. Операции в направлении Тильзит–Митава–Рига. – Рига: Рижское Городское управление, 1912. – С. 78–92.
- ⁵ *Хелме Р.* Прибалтийский театр военных действий Отечественной войны 1812 года. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – Тарту: Тартуский Университет, 1987; *Helme R.* 1812. aasta Eestis ja Lätis. – Tallin: Olion, 1990.
- ⁶ *Таннберг Т.* Вольные корпуса П. фон Шмита и К. фон Нирота в Отечественной войне 1812 г. // *Эпоха 1812 года. Исследования. Источники. Историография.* – Сб. V. – Москва: ГИМ, 2006. – С. 53–77; *Таннберг Т.* Лифляндское ополчение в 1812 г. // *Эпоха 1812 года. Исследования. Источники. Историография.* – Сб. VI. – Москва: ГИМ, 2007. – С. 155–185.
- ⁷ *Čerpinska A.* Бой при Гросс-Экау // *Эпоха наполеоновских войн: люди, события, идеи.* – Москва, 2008.
- ⁸ Dispozīcija – karaspēka izvietojuma plāns, kurš ietvēra arī vienību uzdevumu aprakstu.
- ⁹ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften.* – Bd. 4, H. 24. Die Theilnahme des Preußischen Hülfskorps an dem Feldzug gegen Rußland im Jahre 1812. – Berlin: F. S. Mittler und Sohn, 1898.
- ¹⁰ *Fabry J. G. A.* Campagne de Russie 1812. – T. 1–5. – Paris: L. Gouguy, 1900–1903.
- ¹¹ Datumi norādīti pēc vecā stila, kurš izmantots Krievijā, un iekavās – pēc jaunā, kurš funkcionēja Rietumeiropā.
- ¹² Lielās armijas 10. korpusa sastāvā ietilpa 7. divīzija un 27. divīzija. 7. divīzijas sastāvā atradās 3 poļu, 1 bāvāru un 1 vestfāļu kājnieku pulks,

- 3 prūšu huzāru pulki un 2 poļu artilērijas rotas. 27. (prūšu) divīzijas sastāvā atradās 6 kājnieku pulki, 5 kombinēti dragūnu un 3 huzāru pulki un 5 prūšu kājnieku artilērijas baterijas un 3 jātnieku artilērijas baterijas.
- ¹³ *Fabry J. G. A. Campagne de Russie 1812. – T. 3. – Paris: L. Gougy, 1902. – P. 85.*
- ¹⁴ Turpat. – 86. lpp.
- ¹⁵ Kobronskansts – nocietinājumu komplekss Daugavas kreisajā krastā preti Rīgas cietoksnim; abas karojošās puses to uzskatīja par nozīmīgu Rīgas aizsardzības sastāvdaļu.
- ¹⁶ *Fabry J. G. A. Campagne de Russie 1812. – T. 3. – P. 127.*
- ¹⁷ Turpat. – 85. lpp.
- ¹⁸ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften. – Bd. 4, H. 24. – S. 483.*
- ¹⁹ *Fabry J. G. A. Campagne de Russie 1812. – T. 3. – P. 186.*
- ²⁰ Turpat. – 308., 309. lpp.
- ²¹ Turpat. – 394. lpp.; *Fabry J. G. A. Campagne de Russie 1812. – T. 5. – Paris: L. Gougy, 1903. – P. 269.*
- ²² *Fabry J. G. A. Campagne de Russie 1812. – T. 5. – P. 37.*
- ²³ Huzāri – vieglās kavalērijas veids, kura bruņojumā ietilpa huzāru karabīne, pistoles un kavalērista zobens.
- ²⁴ *Droysen J. A. Das Leben des Feldmarschalls Grafen York von Wartenburg. – Bd. I. – Leipzig: Veit & Sohn, 1863. – S. 215.*
- ²⁵ Kavalēristu vienība 200 cilvēku sastāvā tika nosūtīta uz Janjēlgavu arī no 7. divīzijas.
- ²⁶ Artilērijas parks (vairāk nekā 100 liela kalibra artilērijas ieroču) bija paredzēts Rīgas aplenkšanai un tika sūtīts no Gdaņskas (vāc. Danciga) uz Rundāles pili.
- ²⁷ *Hamilton R. V. (ed.) Letters and Papers of Admiral of the Fleet Sir Thos. Byam Martin. – Vol. 2. – London, 1898. – P. 258, 259; par pārķerto kurjeru sk. arī: Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA), 1. f., 12. apr., 604. l., 10. lp.; *Fabry J. G. A. Campagne de Russie 1812. – T. 5. – P. 730, 731.**
- ²⁸ LVVA, 1. f., 12. apr., 604. l., 7. lp.
- ²⁹ Vitgenšteins izcīnīja veiksmīgu kauju pret Udino 6.–8. (18.–20.) augustā.
- ³⁰ LVVA, 1. f., 12. apr., 604. l., 7. lp.
- ³¹ Naktī no 10. uz 11. (22./23.) jūliju Esens bija pavēlējis nodedzināt Maskavas un Pēterburgas priekšpilsētu daļu, kas atradās tik tuvu cietoksnim, ka apgrūtināja tā aizsardzību. Pār unguņi tika zaudēta kontrole, izcēlās ugunsgrēks, kas izplatījās aiz iznīcināšanai paredzētās ēku joslas. Tā kā daudzi iedzīvotāji zaudēja mājas un iedzīvi, pilsētā valdīja neapmierinātība ar Esena lēmumu.
- ³² Esenam pakļautās vienības sastāvēja no tā saucamajiem pulku rezerves (запасной) bataljoniem un eskadroniem, kuru uzdevums bija formēt un sagatavot papildinājumus aktīvajiem bataljoniem. 1812. gadā no šiem bataljoniem veidoja atsevišķas militāras formācijas (brigādes un pulkus), kā tas bija Rīgas gadījumā.
- ³³ LVVA, 1. f., 12. apr., 614. l., 33. lp.
- ³⁴ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften. – Bd. 4, H. 24. – S. 494.*
- ³⁵ Jēgeru vienības ietilpa sauszemes karaspēkā, tās veidoja viegli bruņoti kājnieki, kuri darbojās kā strēlnieki un vairāk nekā citi bija apmācīti precīzā šaušanā.

- ³⁶ Jātnieku artilērija – lauka artilērijas veids, kura ieročus, munīciju, artilērijas piederumu komplektu un apkalpi pārvadāja ar zirgiem, līdz ar to tā bija mobilāka nekā kājnieku lauka artilērija, kuras apkalpe pārvietojās kājām.
- ³⁷ Ar vārdu “skansts” (vāc. *Schanze*) 17. un 18. gs., kā arī 19. gs. sākumā militārajā terminoloģijā apzīmēja atsevišķu lauka nocietinājumu, kura lielumu un formu noteica apkārtnē, kurā tas atradās, un nocietinājuma paredzamās funkcijas.
- ³⁸ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*. – Bd. 4, H. 24. – S. 497.
- ³⁹ Turpat. – 495. lpp.; LVVA, 1. f., 12. apr., 607. l., 269. lp.
- ⁴⁰ *Droysen J. A. Das Leben des Feldmarschalls Grafen York von Wartenburg*. – Bd. I. – S. 216.
- ⁴¹ Kazaki – neregulārās kavalērijas veids, kura bruņojumā ietilpa pīķis, kavalērista zobens, pistoles un šautene.
- ⁴² Dragūni – smagās kavalērijas paveids, kura bruņojumā ietilpa dragūna šautene ar durkli, pistoles un zobens.
- ⁴³ LVVA, 1. f., 12. apr., 607. l., 451. lp.
- ⁴⁴ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*. – Bd. 4, H. 24. – S. 499.
- ⁴⁵ V. Žamovs savā darbā “1812. gada tēvijas karš” min, ka Ekelna vienībā bijis kopumā 500 cilvēku. Šo skaitli norāda arī “*Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*”, bet nevis par visu Ekelna vienību, bet gan Jumpravmuižas posteni, kurš piebiedrojās Ekelna jēgeriem; tā kā Lēviss savā ziņojumā par kauju norāda, ka viņa kolonnā bija 1500 cilvēku, bet Ekelna 2000 (tātad 500 no priekšposteņa un 1500 no Rīgas, jo pēc dispozīcijas Ķekavas virzienā bija jāuzbrūk 3000 cilvēku).
- ⁴⁶ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*. – Bd. 4, H. 24. – S. 499.
- ⁴⁷ LVVA, 1. f., 12. apr., 607. l., 451. lp.
- ⁴⁸ Turpat.
- ⁴⁹ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*. – Bd. 4, H. 24. – S. 500.
- ⁵⁰ Lēvisa ziņojumā uzsvērts, ka no kopējā sagūstīto skaita 136 ir prūšu jēgeri, kuri uzskatāmi par pretinieka labākajiem karavīriem (LVVA, 1. f., 12. apr., 607. l., 451. lp.)
- ⁵¹ LVVA, 1. f., 12. apr., 604. l., 8. lp.
- ⁵² *Droysen J. A. Das Leben des Feldmarschalls Grafen York von Wartenburg*. – Bd. I. – S. 217.
- ⁵³ LVVA, 1. f., 12. apr., 604. l., 8. lp.
- ⁵⁴ *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*. – Bd. 4, H. 24. – S. 501.
- ⁵⁵ Ulāni – vieglās kavalērijas paveids, kura bruņojumā ietilpa pīķis, pistoles un kavalērista zobens.
- ⁵⁶ Šeit minētie rezerves (*резервные*) bataljoni tika formēti pie Krievijas karaspēka pulkiem kopš 1811. gada novembra no tikko rekrutētiem karavīriem.
- ⁵⁷ Ar vārdu “pikets” 19. gs. sākuma militārajā terminoloģijā apzīmēja priekšposteņa daļu, no kuras tika izvirzīts neliels skaits karavīru pretinieka kustības novērošanai, bet aiz piketa atradās priekšposteņa rezerves.
- ⁵⁸ LVVA, 1. f., 12. apr., 607. l., 433. lp.
- ⁵⁹ *Schreiben des leutn. Ferd. v. Roeder vom 23. August über das Gefecht bei Olai 10. August // 1812. Baltische Erinnerungsblätter* [hrg. Fr. Biemann]. – Riga: Jock & Poliewsky, 1912. – S. 68–71.

- ⁶⁰ LVVA, 1. f., 12. apr., 607. l., 433. lp.
- ⁶¹ Turpat, 482. lp.
- ⁶² Kriegsgeschichtliche Einzelschriften. – Bd. 4, H. 24. – S. 502.
- ⁶³ LVVA, 1. f., 12. apr., 604. l., 7. lp.
- ⁶⁴ Turpat, 607. l., 439. lp.
- ⁶⁵ 1812. gada karā Lielbritānija bija Krievijas sabiedrotā, un angļu karaflotes eskadra atradās Rīgas reidā, lai sniegtu palīdzību Rīgas aizsardzībā; vairāk sk: Черпинска А. Помощь британского флота при обороне Риги в 1812 г. // Отечественная война 1812 года. Источники. Памятники. Проблемы. – Москва: Полиграф сервис, 2007. – С. 176–184.
- ⁶⁶ Hamilton R. V. (ed.) Letters and Papers of Admiral of the Fleet Sir Thos. Byam Martin. – Vol. 2. – P. 274.
- ⁶⁷ Krievijas vācu leģions (*Russisch-Deutsche Legion*) – brīvprātīgs militārs formējums, kuru ierosināja veidot vācu emigranti Krievijā. Tajā dienēja lielākoties Krievijā dzīvojošie vācieši, pārbēdžēji un karagūstekņi. 1812. gada karā Krievijas teritorijā nepiedalījās.
- ⁶⁸ Napoleons iegāja Maskavā 2. (14.) septembrī; prūšu vienības ziņas par to saņēma 11. (23.) septembrī.
- ⁶⁹ Aleksandrs I Napoleona miera piedāvājumu nepieņēma un turpināja karu, kurš beidzās ar Lielās armijas atkāpšanos no Krievijas teritorijas.

Anita Čerpinska

THE BATTLE OF ĶEKAVA (10 (22) AUGUST 1812)

Summary

During Napoleonic war with Russia in 1812 several battles took place in the territory of Latvia between the corps of the Russian army guarding Riga and Corps 10 of the Grand Army. One of such conflicts was the battle on 10 (22) August that gained its name from the place against which the most powerful Russian attack of that day was pointed, namely Ķekava.

After the victory of the Prussian division of Corps 10 over the Russians on 7 (19) July 1812, the latter retreated to Riga, and Corps 10 blocked up the roads from Kurzeme province to Riga. Units of the Prussian division formed a semicircle around the city, waiting for further movement across the River Daugava and siege of Riga. For several reasons Corps 10 did not cross the River Daugava and the Prussian formation became an object of the planned attacks of the Russian officers. Especially this was true regarding the small flank units in the villages of Sloka and Ķekava – both positions could be easily outflanked and their communication with other parts of the corps was troublous.

From the part of Russians, the battle of 10 (22) August was planned as an attack upon both flanks of the Prussian division with an aim of surrounding and defeating them, keeping them from withdrawing to the other units of the corps. At the same time a demonstration was scheduled against the Prussian unit in Olaine to keep occupied the forces based there and not let them aid other units. The attack upon the village of Sloka was supported by gunboats but the operation was only a partial success due to unfavourable wind, and the biggest part of the Prussian unit managed to withdraw from Sloka in the direction of Tukums. The attack upon Olaine met severe Prussian resistance and, finding itself at disadvantage, the Russian unit incurred unplanned losses. In the direction of Sloka the Russians attacked from two sides – frontally and across the Dole Island, appearing in the right flank and in the rear of the Prussians. In spite of the partial enclosure, the Prussian unit retreated from Ķekava locality with big losses.

The Russian units were not strong enough to hold the occupied territories, so within a few days they withdrew to the positions they had held before the battle. The Russians had carried out their plan only partially – both Prussian units had been pushed back but their retreat had not been prevented.

The battle of Ķekava had its impact on the overall actions of Corps 10. The Prussians decided that in the future they would enlarge their flank groups and not defend the territory at Ķekava in case of an attack. The commanding officers of the Division 7 of Corps 10 located at Daugavpils stayed inactive, worried about the safety of their flank. This, in its turn, had an impact on the opportunities of the Prussian division at Riga and the failures of Corps 2 of the Grand Army at Polotsk.

Iesniegts 30.09.2008.